

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

2-maxsus son
(5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (5) - 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxonovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Vaxidov Suxrobjon</i> O‘ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA ZIYORATGOHLARNING ROLI	10-14
<i>Mamatqulov Bekzod, Negmatova Dilafro‘z</i> O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA FARMATSEVTIKA SANOATINING RIVOJLANISHI: TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2024 YILLAR)	15-20
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> FARG‘ONA VODIYSINING O‘RTA ASRLAR DAVRI KULOLCHILIK HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN	21-25
<i>Raxmatov Ramshod Raximovich</i> XX ASRNING BOSHLARIDA BUXORO VA TURKISTON IJTIMOYIY-IQTISODIY HAYOTIDA AFG‘ONISTON OMILI	26-30
<i>Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o‘g‘li</i> SOVETLAR DAVRIDA FARG‘ONA VODIYSI SHAHARLARIDA MADANIY HAYOT (Z. M. BOBUR NOMLI ISTIROHAT BOG‘I MISOLIDA)	31-37
<i>Ergashev Ahmad Abdug‘offorovich</i> PAXTAKOR-79 FOJIASI: O‘ZBEK FUTBOLINING SSSR OLIY LIGASIDAGI RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASIGA TA‘SIRI (1979-1991)	38-44
<i>Ergashev Umar Kuziyevich</i> O‘ZBEKLARNING “QOVCHIN” URUG‘IGA DOIR MULOHAZALAR (QASHQADARYO VOHASI).....	45-49
<i>Bebitov Maqsud, Jo‘raqulova Mukambar</i> JALOLIDDIN RUMIY: TURKISTON VA ANADOLU O‘RTASIDAGI MA‘NAVIY KO‘PRIK	50-57

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Isayev Kobiljon Abdukodirovich</i> SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY INKLYUZIYA FAOLIYATINING IJTIMOIY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	58-69
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УЗБЕКИСТАНА И РОССИИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ	70-78
<i>Zokirjonov Muhammadsodiq, Mirzayeva Fotima</i> KAPITAL AKTIVNI VAHOLASH MODELI (CAPM)NING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARINI RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	79-91
<i>Исламтдинова Дина Файзрахмановна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО – ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА В ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА	92-98
<i>Jumayeva Guzal, Jumadullayeva Durdona</i> JAHONDA KORPORATIV BOSHQARUV TENDENSIYALARI VA O‘ZBEKISTON TAJRIBASI	99-105

<i>Rustamov Jamshed Boturjonovich</i> BIZNES-TA'LIMI XIZMATLARINI KO'RSATUVCHILARNING MARKETING FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	106-110
--	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich</i> SHAHARSOZLIKDA ZAMONAVIYLIK VA MILLIYLIK MASALASI	111-114
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> YOSHLARDA MILLIY IDENTIKLIKNI SAQLASHNING OMILLARI	115-123
<i>Eshpulatov Inoyat Saparovich</i> FAXRIDDIN ROZIYNING INSON FALSAFASI	124-128
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTERNING DEISTIK MATERIALIZMI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	129-133
<i>Rustamaliyev Mirjalol Hayrullo o'g'li</i> BARQAROR RIVOJLANISHDA DAVLAT BOSHQARUVINING AXLOQIY VA FALSAFIY MUAMMOLARI	134-138
<i>Abdumalikov Abdulatif, Juraboyeva Dilmura</i> YANGI O'ZBEKISTONDA JAMIYAT, INSON VA TABIAT MUNOSABATLARINING UYG'UNLIGI	139-143

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Axmedov Oybek Saporbayevich</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	144-152
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дильбар</i> ТИПОЛОГИЯ КОНВЕРГЕНЦИИ В ЛИНГВИСТИКЕ	153-158
<i>Mirzayeva Kamola</i> “DEVONU LUG'ATIT TURK” ASARIDA KIYIM-KECHAK NOMLARI	159-164
<i>Abdullayev Akmal Amirovich</i> TOSHKENT VILOYATI ETNOTOPONIMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNIK GURUHLAR MIGRATSIYASINING TA'SIRI	165-169
<i>Sayfullayeva Dilnoza Dilshod qizi</i> XUDOYBERDI TO'XTABOYEVNING “BESH BOLALI YIGITCHA” ROMANIDA MUALLIF BIOGRAFIYASI IFODASI	170-174
<i>Rahmonova Surayyo Ne'matovna</i> MERONIMLARNING GRAMMATIK VA STRUKTURAVIY XUSUSIYATLARI	175-179
<i>Чернова Наталья Васильевна</i> ОЦЕНКА И ДИАГНОСТИКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ	180-184
<i>Abdusalomova Aziza Homidovna</i> SA'DIY SHEROZIY SHE'RIYATINING ANGLIYADAGI TARJIMALARIDA POETIK SHAKLNING USTUVORLIGI	185-192

<i>Morozova Anastasiya Vladimirovna</i> SEMANTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS IN THE NAMES OF DINING ESTABLISHMENTS	193-196
<i>Murotaliyeva Maftuna Shukurullo qizi</i> P.D.JEYMSNING DETEKTIV ASARLARIDA INTERTEKSTUALLIK	197-200
<i>Ismatova Shaxnoza Axror qizi</i> DAVLAT RAHBARLARINING BAYRAM TABRIKLARI: LINGVISTIK, STILISTIK VA PRAGMATIK TAHLIL	201-205

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Qayumov Zoir Ergashevich</i> O‘ZBEKISTONDA YURIDIK JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH INSTITUTI RIVOJLANISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	206-210
<i>Tajaliyev Ilyosbek</i> PIROTEKNIKA BUYUMLARINING QONUNGA XILOF MUOMALASINING UMUMIY TAVSIFI VA TURLARI	211-215
<i>Sanayev Botir</i> SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN YURIDIK JAVOBGARLIK MUAMMOLARI	216-221
<i>Alisherova Nozima Nizamidin qizi</i> PORA OLIH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISH MASALALARI	222-230
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> SPECIFIC FEATURES OF EARLY TERMINATION OF LOCAL DEPUTY POWERS ON OBJECTIVE GROUNDS	231-234
<i>Mirzayev G‘olibjon Halimovich</i> PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH TUSHUNCHASI, AHAMIYATI VA ZARURATI	235-242

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Zubaydullayev O‘ktam Raim o‘g‘li</i> BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI ART–PEDAGOGIKASI ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA‘LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI	243-248
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> JISMONIY TARBIYA MASHG‘ULOTLARI JARAYONIDA YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING IRODAVIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH.....	249-255
<i>Egamberdiyeva Zarina Oltiboyeva</i> GEOAXBOROT TEXNOLOGIYALAR FANINI O‘QITISHDA GAMIFIKATSIYA METODIKASINI QO‘LLAB TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	256-260
<i>Abdiyev Jahongir Ruzibayevich,</i> INTELLEKTUAL QOBILIYATLARNI INOBATGA OLGAN HOLDA TALABALARNING ILMIY TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	261-265
<i>Alimkulov Jamshid</i> BO‘LAJAK GEOGRAFIYA O‘QITUVCHILARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI	266-272

Kurbanov Olim Esirgapovich

TARIX FANI MUTAXASSISLIGI MAGISTRATURA TALABALARINING TADQIQOT

KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH: TARIX VA ZAMONAVIYLIK 273-277

Received: 10 March 2025

Accepted: 15 March 2025

Published: 25 March 2025

Article / Original Paper

FACTORS IN PRESERVING NATIONAL IDENTITY AMONG YOUTH

Mamanov Jamoliddin Abdurakhimovich

Acting Associate Professor, PhD,

Department of Social Sciences,

Alfraganus University

Abstract. This article provides a scientific analysis of the unique characteristics of the Uzbek national mentality, the factors shaping it, their role in the formation of the spiritual culture of youth, and the distinctive aspects of preserving national identity among young people. Additionally, it discusses the ongoing changes in modern society, the influence of global cultural models on youth culture and their negative consequences, as well as the factors contributing to the preservation of national identity among youth.

Keywords: youth, mentality, identity, nationality, culture, spirituality, national self-awareness.

YOSHLARDA MILLIY IDENTIKLIKNI SAQLASHNING OMILLARI

Mamanov Jamoliddin Abduraximovich

Alfraganus universiteti

Ijtimoiy fanlar kafedrası v.b. dotsenti, PhD

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek milliy mentalitetidagi o'ziga xos xususiyatlar, ularni shakllantiruvchi omillar, ularning yashlar ma'naviy madaniyatini shakllantirishdagi roli hamda yoshlarda milliy identiklikni saqlashning o'ziga xos tomonlari ilmiy tahlil etilgan. Bundan tashqari bugungi jamiyatimizda sodir bo'layotgan o'zgarishlar, jahon madaniyati namunalarining yoshlar madaniyatiga ta'siri va ularning salbiy oqibatlari, yoshlarda milliy identiklikni saqlash omillari haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, mentalitet, identiklik, milliylik, madaniyat, ma'naviyat, milliy o'zlikni anglash.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI2Y2025N17>

Yoshlar muammolarini o'rganishni jamiyat muammolarini o'rganishdan boshlamoq kerak desak adashmagan bo'lamiz. Chunki har qanday jamiyat yoshlari shu jamiyat a'zolaridir. Modomiki shunday ekan jamiyatga daxldor har qanday muammo yoshlarga ham daxldor ekanligi o'z-o'zidan ayon.

Jamiyatimizdagi mavjud muammolar bugun paydo bo'lib qolmagan albatta. Xalqimiz salkam bir yarim asrlik qaramlik azoblarini o'z boshidan kechirdi. Bu vaqt davomida mustamlakachilar xalqimizni tilidan, ma'naviy va milliy qadriyatlaridan judo etishga harakat qildilar.

Ming shukurki, ularning bu niyatlari to'la ro'yobga chiqmadi. Chunki bizning asrlar, balki ming yillar sinovidan o'tgan milliy va ma'naviy qadriyatlarimiz, o'ta bardoshli xalqimizning olijanoblighi bilan yo'g'rilgan fe'l-atvori bunga yo'l qo'ymadi. Ona xalqimiz ana shu og'ir yillar mobaynida ham o'z milliy va ma'naviy, diniy qadriyatlariga sodiq qoldi. Xalqimiz mehnatsevarlik, mehmondo'stlik, andisha, or-nomus, milliy va diniy, ijtimoiy bag'rikenglik kabi

fazilatlari ana shu davrlar sinovidan ham sharaf bilan o'ta oldi deb bugun baralla aytishga xalqimiz, albatta.

Ammo mustamlakachilar o'rnatgan jabr-zulm tartiblari o'z ta'sirini ma'lum darajada ko'rsatganligi ham ayniqsa keyingi yillarda tobora ravshanroq sezilmoqda. Bu ta'sir hammadan avval til borasida yaqqol o'zini ko'rsatmoqda. Bugungi kunda ayniqsa yoshlar orasida o'z ona tiliga munosabatni yaxshi deb aytish qiyin.

1989-yilda davlat tili haqida qabul qilingan Qonunda o'zbek tili davlat tili deb e'lon qilinganligi tilimizni asrab qolishda muhim voqea bo'ldi. Ammo bu Qonunda talay kamchiliklar mavjud bo'lganligi sababli Qonunning amal qilinishi doirasi va ta'siri uncha talab darajasida bo'lmadi. Ayniqsa 1995-yilga kelib uning asosiy moddalariga o'zgartirishlar kiritildi. Ya'ni, davlat xizmatchilari uchun davlat tilini bilish majburiyligi haqidagi modda olib tashlandi. Natijada davlat tiliga bo'lgan e'tibor pasaydi. Hozirgi kunda yangidan davlat tili haqida Qonun qabul qilish va unda barcha fuqarolar, ayniqsa davlat xizmatchilari uchun davlat tilini bilish majburiyligi to'g'risida modda kiritish ko'zda tutilayotganligi quvonarli holdir albatta.

Ona tilimizga bo'lgan e'tibor va muhabbat yoshlarimiz ongiga avvalambor ona allasi bilan, qolaversa san'at, adabiyot vositasida singdirilishi tabiiydir. O'zbek adabiyoti dunyo xalqlari adabiyoti ichida eng nufuzi baland adabiyotlardan biri ekanligi quvonarlidir. Alisher Navoiy, Lutfiy, Ogahiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Muhammad Yusuf va yana qanchadan-qancha shoir-u adiblarimiz o'zbek tilining, o'zbek adabiyotining dovrug'ini butun turk olamiga, qolaversa butun jahonga yoyganligi barcha ilm ahli, adabiyot ixlosmandlari tomonidan e'tirof etilmoqda.

Ammo bizning kino san'atimizni adabiyotimiz darajasida deb aytib bo'lmaydi. Kino san'atimizda buyuk san'atkorlar, iqtidorli aktyorlar istagancha topiladi albatta. Ammo bugungi dramaturgiya kino san'atini yetarli darajada salmoqli, g'oyaviy-badiiy puxta asarlar bilan ta'minlay olmayapti. Hatto o'zbek kinosining mumtoz namunalari hisoblangan "Mahallada duv-duv gap" filmining ham ba'zi jihatlari e'tiroz uyg'otadi. Kinoasarda o'zbek hayotiga, o'zbek mentalitetiga to'g'ri kelmaydigan sahnalar talaygina. Masalan "yengil kavaleriya" nomi bilan shuhrat qozongan kelin o'zbeklardan ko'ra ko'proq rus kinolaridagi personajlarni eslatadi: bo'lajak kelin bo'lajak qaynotasi yuziga kamchiliklarni shartta aytadi, ota-onasidan yashirincha, ularni aldab konservatoriyada o'qiyapman deb, konserva zavodiga ishga kiradi. To'y unashtirish marosimlari, to'y vaqtida kelinning qochib ketishi kabi sahnalari esa hammasidan oshib tushadi: yana bu ishga kelinning otasi bosh-qosh bo'lib chiqadi. O'zbek mentalitetida qizning iffati, or-nomusi, oilaning, ota-onaning, aka-ukalarning or-nomusi hisoblanadi. Haqiqiy hayotda qaysi o'zbek o'z qizining to'y kunida qochib ketib boshqasiga tegib ketishiga rozi bo'la oladi?

Balki hayotda onda-sonda bo'lsada bunday voqealar, shunaqa qizlar, shunaqa otalar ham topilib qolar? Ammo masala shundaki bunday qizlar, bunday otalar o'zbek mumtoz kinosining bosh qahramonlari bo'lishi tomoshabinni ajablantiradi. "Jahon adabiyoti" jurnali bosh muharriri Shuhrat Rizayev: "Bugun kino san'ati jamiyatning qiyofasini belgilaydigan san'atga aylandi. Negaki, biz har kuni kino bilan hamnafasmiz. Kino katta ta'sir kuchiga ega. Shu sabab san'atkorlar ma'naviy javobgarlikni his qilishlari zarur" degan edi.[1, 75 b.]

Bunday qahramonlar, bunday voqea-hodisalar G'arb kinolarida uchrab turishi mumkin albatta. Chunki ularning turmush tarzi, mentalitetiga bu voqealar, bunday qahramonlar begona emas.

Adabiyot, san'at xalqni, millatni shu xalq, shu millat an'analari, qadriyatlarini ruhida tarbiyalashi kerak emasmi? Bunday kinolarni ko'rayotgan va ana shunday kinolar ruhida tarbiya topayotgan yoshlarimizdan milliy qadriyatlarimizni, urf-odatlarimizni, milliy an'analarimizni e'zozlash kabi tushunchalarni qanday qilib talab qilishimiz mumkin?! Bu kinolar bundan 60-65-yillar muqaddam, sho'ro mafkurasi, baynalminal qadriyatlar ustunligi davrida yaratilganligini ham hisobga olishimiz zarur albatta. Ammo bugun ham, yurtimiz istiqbolga erishgan, milliy qadriyatlarimizga qaytgan kunlarimizda ham shunday kinolar ekranlardan tushmay kelayotganligi ajablanarlidir. Ming afsuski, bunda adabiyot va san'at namunalari oz deb bo'lmaydi. Allaqachon sahnalarni, ekranlarni, hayotimizni tark etib ketishi kerak bo'lgan bunday asarlarni hali-hamon yashab hamon yoshlarimizga o'z ta'sirini ko'rsatib kelayotganligi nimadan dalolat beradi?

Fikrimizcha xuddi moddiy buyumlar singari madaniyat, ma'naviyat, mafkuraviy hodisalar ham ma'lum inersiya kuchiga ega ekan. Bir paytlar, mustamlakachilar tazyiqi, kommunistik mafkura asosida yaratilgan, bizning tafakkur tarzimizga, milliy qadriyatlarimizga, an'analarimizga zid bo'lgan san'at va badiiy asarlarning bugungacha sahnadan tushmay kelayotganligini boshqacha izohlab bo'lmaydi.

Yurtimizda 73 yil hukmronlik qilgan umummulkchilik g'oyalari, garchi xalqimizning e'tiqodi, turmush tarzi, islom ruknlariga mutlaqo zid, teskari bo'lsada, ammo bu hukmronlik, bu g'oyalar mutlaqo izzsiz bo'lmadi, mustaqillikka erishganimizdan keyin ham mutlaqo izzsiz yo'qolib ketmadi. Mustamlakachilar qoldirib ketgan muammolar, ular teskari aylantirib kelgan iqtisodiy hayotdagi ziddiyatli tushunchalar, qarashlar hatto bugun ham bizga o'z ta'sirini ko'rsatib kelayotganligi hech kimga sir emas. Masalan: xalqimizning tabiatga, tevarak atrofga bo'lgan munosabati masalasini olib ko'raylik. Bir paytlar bizning shahar-u qishloqlarimizning toza-ozodaligi, suvlarimizning musaffoligi olamga mashhur edi. Hatto bundan 50-60 yil avvallari ham xalqimizda "suvga qarab tupurma, suvga qarab supurma" degan maqollar amal qilib kelganligini qariyalar og'zidan bugungi kunda ham eshitishimiz mumkin. Bugun esa tabiatga, tevarak atrofga bo'lgan munosabatimiz naqadar o'zgarib borayotganligini ko'rib ham achinasan, ham hayron qolasan! — qani bir paytlar suvni, tuproqni, havoni, olovni muqaddas bilib, e'zozlagan, buloq, chashmalarni muqaddas bilgan, suvga tupurgan bolalarni qulog'idan cho'zib nasihat qiladigan bobolar, momolar qayoqda qoldi? Hozir kelinlar atrofni yig'ishtirib, axlat-xazonlarni yoqishni odat qilib oldilar. Daryo va kanallarga, yonginamizdan oqib turgan ariqlarga chelaklab, aravalab, mashina-mashinalab axlat to'kilayotganligi hech kimni ajablantirmay qo'ygan.

Xo'sh bizning tabiatga, tevarak-atrofga bo'lgan munosabatimiz nega bunchalar salbiy tomonga o'zgarib ketdi? Matbuot, radio, televideniye kabi ommaviy axborot vositalaridagi chiqishlarda, maqola va ko'rsatuvlarda bunga asosiy sabab sifatida xalqning ekologik madaniyati pastligi ko'rsatilayotganligi kishini ajablantiradi — axir bir paytlar xalqimizning ekologik madaniyati butun dunyo havas qiladigan darajada bo'lganligini hamma yaxshi biladiku? Demak, muammo xalqimizning ekologik madaniyatida emas. Bizning fikrimizcha ekologik muammolarning kelib chiqishi sho'rolar davrida amalda bo'lgan mulkchilik munosabatlari va ishlab chiqarish usulidadir. Masalan, shaharlarimiz ko'chalarining notozaligi, axlat, chiqindilarning duch kelgan joyga tashlab ketilishi muammosini olaylik. Ko'pchilik mutaxassis-u mutasaddilar "xalqning ma'naviyati, ekologik madaniyati past, nazoratni, tarbiyani kuchaytirish kerak, Germaniyada uncha jarima, Singapurda buncha jarima" degan gaplarni

ro'kach qilishadi. Germaniya, Singapur, Turkiya kabi davlatlarda shahar-u kent, qishloqlarining obodligi, toza, saranjom-sarishta ekanligi rost gap. Ammo ulardagi tozalik, saranjom-sarishtalikka ularning ekologik madaniyati yuqoriligi, aksincha bizdagi ahvolga bizning ekologik madaniyatimiz pastligi sababchidir degan gap ham hech bir aqlga to'g'ri kelmaydi.

Bizning fikrimizcha mulkchilik shaklidagi tafovut ekologiyaga bo'lgan munosabatning turlichaligiga sabab bo'lmoqda. Ma'lumki, sobiq sotsializm mamlakatlarida xususiy mulkchilik qat'iy man qilingan edi. Boylarga, xususiy mulkchilikka qarshi olib borilgan tinimsiz targ'ibot odamlarda xususiy mulkchilikka nisbatan shubha, ishonchsizlik bilan qarash hissini shakllantirdi. Mana, kommunistik dunyoqarash hukmronligiga barham berilganiga 30 yildan oshgan bo'lsada, ayrim sohalarga xususiy mulkchilik kirib kelishi qiyin kechmoqda. Masalan, rivojlangan mamlakatlarning ko'pchiligida turar joylarning aksar qismi tadbirkorlar qo'lida — ularning xususiy mulkidir. Xususiy mulkdor bo'lgan uy egasi — tadbirkor albatta bir narsa to'g'risida eng ko'p o'ylaydi — ya'ni o'z mulkidan keladigan daromadni oshirishni o'ylaydi. Daromadni oshirish yo'llaridan biri o'zi egalik qilayotgan turar-joy — binoga tegishli bo'lgan hududni toza-ozoda, saranjom-sarishta, obod va ko'rkam qilishdir. Deyarli hamma turar-joylar ana shunday tadbirkorlarga tegishli bo'lgan shahar ko'chalari, uy-joylar atroflari, binolarning tashqi ko'rinishi toza-ozoda, ko'rkam bo'lishi tabiiydir.

Sobiq sotsializm mamlakatlarida esa uy joylar davlatniki edi. Turar-joylarni xususiylashtirish — ya'ni undan tadbirkorlik uchun foydalanish mumkinligi esa kishilarning hatto hayoliga ham kelmas edi. Sobiq sotsialistik tuzum barbod bo'lganidan keyin aholi foydalanib turgan, aslida davlat mulki hisoblangan turar-joylar xususiylashtirildi.

Ammo rivojlangan mamlakatlardan farqli ravishda bu yerda har bir xonadon alohida kishi-oilaning mulkiga aylantirildi. Bir necha o'nlab kishilar egalik qiladigan ko'p qavatli uylar atrofini obod qilish, toza-ozoda saqlash esa imkonsiz ish ekanligi tushunarlidir.

Demak, shaharlarimiz ko'chalarining iflosligi, axlat uyumlarning duch kelgan joylarda paydo bo'lib qolishi xalqimizning ekologik madaniyati pastligidan emas, balki oddiy iqtisodiy manfaatdorlikni ta'minlovchi qonunlar, tamoyillar, tushunchalarning hali-hanuz yo'qligidan deb aytish to'g'riroq bo'lar edi.

Har qanday xalq, millatga xos bo'lgan ma'naviy qadriyatlar o'sha xalq iqtisodiyotida ustuvor bo'lgan ishlab chiqarish usuli asosida shakllanishi haqida yuqorida bir necha o'rinlarda aytib o'tildi. Sharq xalqlariga xos bo'lgan ekologik madaniyatning shakllanishi fikrimizning isbotlovchi dalil bo'la oladi. Ammo shuni ham ta'kidlash joizki har bir xalqqa xos bo'lgan ma'naviy qadriyatlar va mentalitetni shakllantiruvchi omillar faqatgina ishlab chiqarish usuli bilangina chegaralanib qolmaydi. Ma'naviy qadriyatlarni shakllanishida muhim o'rin tutuvchi yana bir qancha omillar mavjuddir. Ayniqsa axborot asri nomini olgan bizning asrimiz — XXI asrda ma'naviy qadriyatlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omillar tobora, kundan-kunga ko'payib bormoqda. Ulardan ayrimlari haqida yuqorida aytib o'tildi.

Umuman olganda ma'naviy qadriyatlarni shakllantiruvchi omillarning barchasini ham salbiy baholab bo'lmaydi.

Bugungi kunda internet, mobil aloqa vositalarining ta'siriga ko'proq bir tomonlama, ya'ni salbiy baho berish hollari tez-tez uchrab turadi. Masalan tadqiqotchi M.Rahimova "Internetning salbiy ta'siri bolalar uchun ko'plab xavf-xatarlarni yaratishi mumkin. Bolalar ko'pincha zararli yoki noo'rin kontent bilan tanishadilar" deb ko'rsatadi.[5, 137 b.] Zamonaviy axborot va texnika vositalarining salbiy ta'sirini ham rad etmagan holda ularning ijobiy ta'siri

ko'proq va samaraliroq ekanligini ham unutmashimiz lozim. Zamonaviy axborot vositalari, asosan G'arb mamlakatlaridan kirib kelayotgan ommaviy madaniyat va hokazo omillar yoshlar ma'naviyatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatayotganligi rad qilib bo'lmas haqiqatdir. Ammo milliy ma'naviyatning shakllantiruvchi va uning barqarorligini ta'minlovchi asosiy omil shu jamiyat iqtisodida ustuvor bo'lgan ishlab chiqarish usuli degan fikrda sobit qolamiz.

Har qanday jamiyat barqaror faoliyat yuritish, ya'ni yashab qolish va o'z an'analarini davom ettirish maqsadida ekan, eng avvalo o'zini moddiy jihatdan ta'minlay olishi kerak. Barqaror iqtisodiyotga ega bo'lgan, ya'ni zamonning ilg'or mamlakatlari bilan iqtisodiy jihatdan bimalol bellasha oladigan mamlakat aholisining o'z milliy va ma'naviy qadriyatlarini yo'qotib qo'yish xavfi bo'lmaydi. Aksincha, iqtisodiyoti to'la shakllanmagan, eng zarur tirikchilik vositalarini ham chetdan xarid qilishga majbur bo'lgan jamiyat birinchidan: moddiy jihatdan qashshoqlashishda davom etadi. Chunki tashqi iqtisodiy savdodagi nomutanosiblik tufayli mamlakat har yili milliardlab pul mablag'idan — oltin zaxirasidan mahrum bo'ladi. Ikkinchidan esa zaif, ya'ni to'la shakllangan iqtisodiyotning yo'qligi milliy ma'naviyatning barqarorligiga putur yetkazadi. Chunki biz yuqorida bir necha o'rinlarda ta'kidlab o'tganimizdek milliy mentalitet hamda milliy ma'naviyatning barqarorligini ta'minlovchi asosiy omil shu jamiyatga xos bo'lgan moddiy ishlab chiqarish usulidir.

Uchinchidan esa mamlakat iqtisodi qanchalik zaif bo'lsa aholi shuncha qashshoq va kambag'al bo'ladi. Qashshoq va kambag'al xalq bolalari – yoshlari esa boy bolalariga taqlid qilishga moyil bo'ladilar. Bugun ba'zi bir yoshlarimizda G'arb madaniyatiga mahliyo bo'lish, o'z madaniyatimizga esa bepisand qarash hollari uchrab turishi hech kimni ajablantirmay qo'ygan. Buning sababi yuqorida aytilgandek G'arb mamlakatlarining ishlab chiqarishda, binobarin boylik masalasida ham bizdan beqiyos darajada o'zib ketganligidir.

Demak, yoshlar madaniyatida ro'y berayotgan ba'zi salbiy hodisalarning tub ildizi jamiyat iqtisodiyotining zaifligidir. Yoshlarimiz madaniyatida ro'y berayotgan ba'zi bir salbiy xususiyatlarga qarshi kurashish faqatgina og'zaki yoki yozma targ'ibot-tashviqot bilan chegaralanib qolishi mumkin emas. Balki iqtisodiyotimizni har tomonlama yuksaltirish va uni rivojlangan jamiyatlar qatoriga olib chiqish va bu ishda yoshlar ishtirokini ta'minlash, yoshlarning yuksak ma'naviyatli qilib tarbiyalashning asosiy vositasidir.

Mustamlakachilar har turli yo'llar bilan bizning iqtisodiyotimizni zaiflashtirishga, xalqimizning iqtisodiy zakovati va tashabbusini bo'g'ishga, O'rta Osiyoni Rossiyaning xom ashyo bazasiga aylantirishga urindilar va bunga ma'lum darajada erishdilar ham. Ushbu siyosatga qarshi chiqqan ko'plab o'zbek xalqi vakillari qatag'on qilindi.[6, 699 b.]

Mustaqillikka erishganimizdan keyingi yillarda iqtisodiyotimizni o'nglash, sanoatni rivojlantirish yo'lida ma'lum ishlar qilingan bo'lsada, ammo birinchidan bu ishlar yetarli darajada izchil amalga oshirilmadi, ikkinchidan esa mustamlakachilar turli yo'llar bilan sobiq mustamlakalari taraqqiyotiga to'g'onoq solishga harakat qildilar.

Faqatgina keyingi bir necha yil ichida mamlakatimizda tub islohotlar boshlandi. Avvalo jamiyatimiz taraqqiyotiga kishan bo'lib turgan korrupsiyaga, tanish-bilishchilikka, guruhbozlikka qarshi keskin kurash boshlandi. Mamlakat birinchi rahbari tomonidan ko'rilgan ko'pdan-ko'p chora-tadbirlar nihoyat o'z samarasini bera boshladi. Bugungi kunda fuqarolar o'z hayotidan rozi bo'lib va ertangi kunga tobora ko'proq ishonch bilan hayot kechirmoqdalar. Mamlakatimiz Prezidenti tomonidan ko'rilgan ko'plab chora-tadbirlar ichida bittasini keltirib o'tmoqchimiz: "Toshkent shahrida boshqaruvning alohida tartibini joriy etish bo'yicha huquqiy

eksperiment to'g'risida" 2018-yil 17-avgustdagi PF-5515-sonli farmon sog'lom fikrlovchi ko'pdan ko'p siyosatchilar, ilm ahli, qolaversa keng jamoatchilik tomonidan ko'pdan beri kutilayotgan farmon bo'ldi.[7] Shu paytgacha korrupsiyaga qarshi nazorat o'rnatish yo'li bilan kurash olib borilganligi yetarli samara bermaganligini ko'pchilik juda yaxshi bilar edi. Negaki korrupsiyaga sabab bo'layotgan omil bartaraf etilmas ekan, nazoratchi ustidan nazorat o'rnataverish foydasizdir.

Korrupsiyaga sabab bo'layotgan omil esa, bizning fikrimizcha davlat xizmatchilari – amaldorlarni moddiy rag'batlantirishning to'g'ri va samarali tizimi yaratilmaganligidir. Farmonda mazkur holat o'zining munosib bahosini oldi: "... mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari xodimlarini moddiy rag'batlantirishning amaldagi tartibi ularga yuklatilgan vazifalar, funksiyalar va mas'uliyat hajmiga mos kelmaydi, bu esa ularning ish samaradorligiga ta'sir qilmoqda". [2]

Yoshlar madaniyatini yuksaltirish haqida gapirar ekanmiz, avvalo butun jamiyatimizning madaniyatini yuksaltirmasdan turib bunga erishib bo'lmasligini unutmasligimiz lozim. Jamiyat ma'naviy madaniyatini yuksaltirishda bir qancha omillar muhim o'rin tutadi. Mana shu omillarning barchasini hisobga olgan holda harakat qilingandagina biz ko'zda tutilgan natijalarga erisha olamiz.

Ammo shuni ham unutmasligimiz lozimki, jamiyat ma'naviyatini yuksaltiruvchi barcha omillar ichida iqtisodiyot — ya'ni sog'lom iqtisodiyotning o'rni eng birinchi o'rinda turadi. Biz yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish yo'lida har qancha jon kuydirmaylik, har qancha tadbirlar rejalashtirmaylik iqtisodiyot nochor bo'lsa, yoki sovet davridagidek iqtisodiyotning oyog'i osmondan qilib qo'yilsa, tadbirbozlik bilan maqsadga erishib bo'lmaydi. Sog'lom iqtisodiyotning asosi esa bizning fikrimizcha zamonaviy sanoatlashgan ishlab chiqarishdir. Sanoatlashgan ishlab chiqarishni rivojlantirishning asosiy sharti esa tadbirkorlarga keng imkoniyatlar yaratilishidir. Bugungi kunda tadbirkorlik faoliyatiga aralashuvlarga chek qo'yish, tekshirishlarga moratoriy e'lon qilinishi, davlat idoralari faoliyatining shaffofligiga erishish yo'lidagi harakatlar o'z samarasini bermoqda. Ammo yuqorida aytilganidek, nazorat ustidan nazorat o'rnataverish, taqiqlash, cheklash bilan katta natijalarga erishib bo'lmaydi. Bizning fikrimizcha taraqqiyotning bosh omili jamiyat tabaqalari o'rtasidagi, davlat va jamiyat o'rtasidagi manfaatlar uyg'unligiga erishishdir. Yuqorida aytilganidek, jamiyat qatlamlari o'rtasida, davlat xizmatchilari — amaldorlar bilan jamiyat o'rtasida manfaatlar uyg'unligini ta'minlash borasida ilk, ammo muhim qadam tashlandi. Avvalgi paytlarda davlat xizmatchilari qanday ishlayotganlaridan qat'iy nazar belgilangan miqdorda oylik olar edilar. Mahalliy boshqaruv tizimi boshliqlari, hokimlar qo'lida yaxshi ishlayotgan xodimni moddiy rag'batlantirish imkoni yo'q edi. Bugungi kunda belgilangan rejadani ortiqcha jamg'arilgan byudjet turmushining teng yarmi mahalliy byudjet ixtiyorida qoldirilishi va hokimlarga berilgan vakolatga muvofiq yaxshi, samarali ishlayotgan xizmatchilarga oylik maoshining 200 % gacha ustama haq belgilanishi davlat xizmatchilarining o'z ishiga sidqidildan yondashuviga olib kelmoqda. Demak, guvohi bo'layotganimizdek keyingi yillarda hukumat va davlat rahbariyati tomonidan amalga oshirilayotgan izchil islohotlar jamiyatimiz iqtisodiyotining sog'lomligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Sog'lom iqtisodiyot esa ta'kidlaganimizdek jamiyat ma'naviyati sog'lomligining, xususan yoshlar ma'naviyatidagi salbiy o'zgarishlarning oldini olishning asosiy vositasidir.

Garchi iqtisodiyotni sog'lomlashtirish yoshlar ma'naviy madaniyatini shakllantirishning eng muhim omili bo'lsa ham, ammo yoshlar ma'naviy madaniyatini shakllantirishda hukumatimiz hamda yoshlar tashkilotlari tomonidan amalga oshirilayotgan maxsus tadbirlarning ham juda katta o'rnini bor. Mamlakatimiz Prezidenti tomonidan ilgari surilgan 5 ta muhim tashabbus yoshlarimiz ma'naviyatini yuksaltirishda juda ulkan imkoniyatlar eshigini ochib berdi. 5 ta muhim tashabbus quyidagi tadbirlarni o'z ichiga oladi:

- Birinchi tashabbus — yoshlarning musiqa, rassomlik, adabiyot, teatr va san'atning boshqa turlariga qiziqishlarini oshirishga, iste'dodini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi;

- Ikkinchi tashabbus — yoshlarni jismoniy chiniqtirish, sport sohasida qobiliyatlarini namoyon qilishlari uchun zarur sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan;

- Uchinchi tashabbus — aholi va yoshlar o'rtasida kompyuter texnikalari va internetdan samarali foydalanishni tashkil etishga qaratilgan;

- To'rtinchi tashabbus — yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etishga yo'naltirilgan;

- Beshinchi tashabbus — xotin-qizlarni ish bilan ta'minlash masalalarini nazarda tutadi.

Shuni aytish joizki 5 ta muhim tashabbusda nazarda tutilgan ishlar bundan ilgari ham davlatimiz va hukumatimiz tomonidan izchil va tizimli ravishda amalga oshirilib kelinmoqda. Masalan: Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 5-iyuldagi PF-5106-sonli Farmoniga muvofiq "Yosh kitobxon" tanlovi tashkil etildi. Tanlovda 2017-2018-yillarda 970 ming yosh ishtirok qilgan bo'lsa, 2019-yilda 1 200 000 ishtirokchi qatnashdi.

Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan 5 ta muhim tashabbus esa ilgaridan amalga oshirilib kelinayotgan ishlarga yanada izchillik va tizimlilik baxsh etdi hamda har bir tashkilot, muassasalarning mazkur ishlarni amalga oshirishdagi o'rnini aniq belgilab berdi, har bir tashkilot, muassasa zimmasiga aniq vazifalar yuklatildi.

Sharqda, iqtisodiyotida sug'orma dehqonchilik muhim ahamiyatga ega bo'lgan jamiyatlarda jamoalar G'arbga qaraganda uzoq yashab kelayotganligi deyarli barcha tarixchilar tomonidan e'tirof etilgan.

Xo'sh, bugungi kunda milliy qadriyatlarimizni shakllantirish va saqlashda mahallaning o'rnini qanday? Va ana shu qadriyatlarni shakllantirishda milliy mentalitetimizning o'rnini nimalarda namoyon bo'lmoqda? Avvalambor shuni aytish joizki, milliy mentalitet yuqorida bir necha o'rinlarda ta'kidlanganidek individ va jamiyat turmush tarzining deyarli barcha tomonlarini o'zida aks ettiruvchi va barqaror xususiyatlarga ega tushunchadir. Ammo, milliy mentalitet har qancha barqaror bo'lsada, bu uning hech qachon o'zgarmasligini bildirmaydi. Biz yuqorida bir necha o'rinlarda ko'chmanchi – chorvador xalqlarning o'troq turmush tarziga o'tishi ularning ijtimoiy fe'l-atvori hamda mentalitetini o'zgartirib yuborganligi bilan tanishib chiqqan edik.

Masalan: ko'chmanchi — o'zbeklar adabiyotining o'lmas qahramonlari — Alpomish, Oybarchin bilan o'troq o'zbeklar adabiyoti qahramonlari — Otabek va Kumushlar obrazini solishtirib ko'rgan edik. Shuni yana bir bora ta'kidlamoqchimizki, ularning har biri o'z davrining, o'z xalqining farzandlaridir va o'z xatti-harakatlari, ma'naviyatlari, fe'l-atvorlari bilan buni tasdiqlaydilar. Masalan: Alpomish va Oybarchinlarda mardlik, jasurlik, hayo, muhabbatga sadoqat, birmuncha qaysarlik, o'z fikrida sobit turish, o'z manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yish kabi fazilatlar yaqqol ko'rinib turadi.

Otabek va Kumush ham oliyjanoblikda, muhabbatga sadoqatda, hayoda ulardan sira qolishmasa-da ammo ular jamiyat va ota-ona istak-xohishlari oldida ojiz qoladilar. Agarda bir tomondan Alpomish bilan Oybarchinni, ikkinchi tomondan Otabek va Kumushbibilarni o'zaro taqqoslaydigan bo'lsak, ular o'rtasida ma'lum mushtaraklik va ma'lum darajada tafovut ham mavjudligini ko'ramiz. Alpomish ham, Otabek ham kuchli, mard, jasur, vatanparvar, adolat-haqiqat uchun kurashda o'z jonini ham ayamaydilar. Ular o'rtasidagi tafovut ham anchagina: Alpomish har bir ishni eng avvalo o'z maqsad-manfaati nuqtai nazaridan bajaradi, o'z ixtiyoriga zid bo'lgan ishlarni na Alpomish na Oybarchin zimmasiga yuklash mushkul bir ishdir. Otabek bilan Kumushda esa bu borada boshqacha qadriyatlar shakllanganligini ko'ramiz: ularning har ikkisi ham o'zlari yashab turgan jamiyat odat va ruknlariga, ota-ona xohish-istagiga qarshi bora olmaydilar. Biz ular o'rtasidagi ana shu tafovut sababi haqida ham yuqorida to'xtalib o'tgan edik — ya'ni bizning fikrimizcha ko'chmanchi turmush tarzidan o'troqlikka, iqtisodiyotida sug'orma dehqonchilik ustuvor bo'lgan turmush tarziga o'tish ana shu tafovutning sababchisidir. Agar bir tahlil qilib ko'rsak, Alpomish va Otabekda, Oybarchin va Kumushbibilarda saqlanib qolgan fazilatlar, qadriyatlar har bir xalq, har bir jamiyat uchun doimo ardoqlanadigan, dostonlarda, qo'shiqlarda kuylanadigan, vasf etiladigan qadriyatlar — ya'ni umrboqiy va umuminsoniy qadriyatlar va fazilatlar ekanligini ko'ramiz.

Otabek va Kumush fe'l-atvoridagi ota-ona oldida, jamiyat talablari oldidagi itoatkorlikka munosabat esa har bir jamiyatda turlichadir — ayrim jamiyatlarda bu qadriyatlar fazilat hisoblansa (masalan, sug'orma dehqonchilik iqtisodiyotida ustuvor bo'lgan jamiyatlar) ayrim jamiyatlarda (ko'chmanchi chorvadorlar hamda lalmikor dehqonchilik jamiyatlari) bu narsa unchalik yaxshi baholanmasligi, aksincha qusur kamchilik sifatida baholanishi ham mumkin.

Shunday qilib ko'ramizki, mentalitet ma'lum darajada barqaror tushunchadir. [3, 10-11 b.] Uning o'zgarishi xalq, millat turmush tarzining o'zgarishi bilan bog'liqdir. Bugun butun dunyo, jumladan bizning yurtimizda ham shiddat bilan o'zgarib bormoqda. Garchi sug'orma dehqonchilik, umuman olganda qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning asosini tashkil qilayotgan bo'lsada, sanoat ishlab chiqarishi ham shiddat bilan o'sib, yalpi milliy mahsulotimizda tobora ko'proq ulushga ega bo'lib bormoqda.

Ammo ba'zi o'rinlarda yoshlarimizning, xotin-qizlarning haddan tashqari "zamonaviylashib" ketayotganligiga guvoh bo'lmoqdamiz. Ba'zi bir yoshlar nega ming yillik qadriyatlarimizga, bizning turmush tarzimiz, diniy, axloqiy qadriyatlarimizga bepisandlik bilan qarashi, bunday qadriyatlarga o'tmish sarqiti sifatida qarash hollari uchrab turadi. Tarixdan ma'lumki, Sharq-u G'arbda hamisha oila muqaddas hisoblangan. Ayniqsa Sharq jamiyatlarida oilaning mustahkamligiga katta e'tibor qaratilgan.[8, 27 b.] Negaki oila barqarorligi jamiyat barqarorligining asosi, mustahkam, barqaror oilasiz jamiyat barqarorligiga erishib bo'lmasligini Sharqda allaqachonlar yaxshi tushunib yetishgan. Bundan tashqari jamiyat uchun kerakli fe'l-atvorga ega bo'lgan kishilar ham xuddi shu oilada yetishib chiqar edilar. Chunki oilada o'rnatilgan qat'iy tartib-intizom, yoshlarning kattalarga, farzandlarning ota-onaga hurmat-ehtirom saqlashi kabi qadriyatlar bilan o'stirilgan farzandlar kelajakda, mustaqil hayotga qadam qo'ygan paytlarida ham xuddi shu qadriyatlarga amal qilib yashaydilar. O'zbek milliy madaniyatida asrlardan beri shakllangan urf-odatlar muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Xususan, Z.Axmedova bu haqda quyidagilarni qayd etib o'tadi. "An'anaviy xalq marosimlari madaniyatni, qavmlar orasidagi aloqalarni o'rganishda favqulodda bebaho manbadir. Masalan, farzand tug'ilishi, o'g'il bolalarni sunnat qildirish yoxud nikoh to'y bilan bog'liq marosimlar

shunchaki tantana emas, balki turli an'analariga boy xalq madaniyati va tarixining muhim etnografik hodisasidir." [4, 118 b.] Har bir xalq kelajak avlodni tarbiyalashda madaniy boylik va merosining namunalaridan foydalanadi. Yoshlar ham millati an'alarini o'zlashtirish jarayonida o'z madaniyati, milliy xarakterini shakllantiradi. Shu sababli ham har bir millat madaniy boyliklarini asrash va kelajak avlodga bezavol yetkazishga harakat qiladi.

Demak yuqorida aytilganlardan kelib chiqib, ko'ramizki, oila, mahalla va maktab yoshlarda milliy ruh milliy qadriyatlarni, ma'naviy madaniyatni shakllantirishda asosiy o'rin tutuvchi institutlar hisoblanadi.

Bugungi kunda yoshlarimizga milliy qadriyatlar, ma'naviy madaniyatni singdirishda asosiy o'rin tutayotgan oilaga davlatimiz tomonidan juda katta g'amxo'rlik va e'tibor qaratib kelinmoqda. Ma'lumki G'arb mamlakatlarida asosiy urg'u har bir shaxsning ozodligi, hurligi va erkinligiga qaratilgan. Oila esa kishilarni ma'lum bir majburiyatlar bilan bog'laydi. G'arb jamiyati inson erkinligiga asosiy e'tibor qaratish evaziga oila deb atalmish noyob qadriyatdan judo bo'lmoqda. Biz Sharqliklar esa, oilani eng muqaddas qadriyatlardan biri sifatida qadrlab kelganmiz. Sharqda oilaviy rishtalar doimo muqaddas hisoblangan. Oilaviy rishtalarni uzish esa jamiyat tomonidan hamisha qoralab kelingan.

Adabiyotlar / Литература / References:

1. Abdumalik Jo'maql. Kino: tasvir va ma'no, T. Ma'anaviyat jurnali. 2014 y. 75-b.
2. Mirziyoyev Sh. "Toshkent shahri boshqaruvining alohida tartibini joriy etish bo'yicha huquqiy eksperiment to'g'risida"gi PF-5515-sonli farmoni. <https://lex.uz/docs/3871315>.
3. Bekmurodov M. O'zbek mentaliteti: kecha va bugun // Tafakkur jurnali. № 2. 2002. 10 b.
4. Axmedova Z. Madaniy meros va yoshlar ma'naviyati // Tafakkur jurnali. № 3. 2010. 118 b.
5. Rahimova M. Zamonaviy bolalarda internetning psixologik ta'siri // The latest pedagogical and psychological innovations in education. International online conference. 2024. 137 b.
6. Xujanova L. Sovet hokimiyatining O'zbekistonda yuritgan qatag'on siyosati va uning oqibatlari // Scientific progress. 2021. 699 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 17-avgustdagi PF-5515-son Farmoni, <https://lex.uz/ru/docs/3871315>
8. Chuboyeva O. Oila mustahkamligini ta'minlashda ota, ona, farzandlar tarbiyasi o'rni // Journal of innovations in scientific and educational research volume-7 issue-10. 2024. 37 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).